

ЙОСИП СТРУЦЮК

ГОСТИНЕЦЬ ОД ЗАЙЦЯ

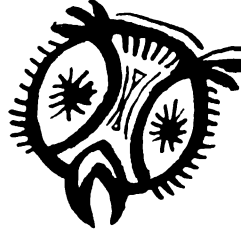

Підростає малюк та все допитується:
«А чому в оленя гіллясті роги?», «Чому
риба мовчить?», «Чому рак задки хо-
дить?», «Чому соняшник за сонцем голову
повертає?» — на ці та багато інших «чо-
му?» дотепно відповідає письменник.

У збірочці вміщено також цікаві вірші
про тварин, птахів, явища природи.

ЙОСИП СТРУЦЮК

ГОСТИНЕЦЬ ОД ЗАЙЦЯ

ВІРШІ ТА КАЗКИ

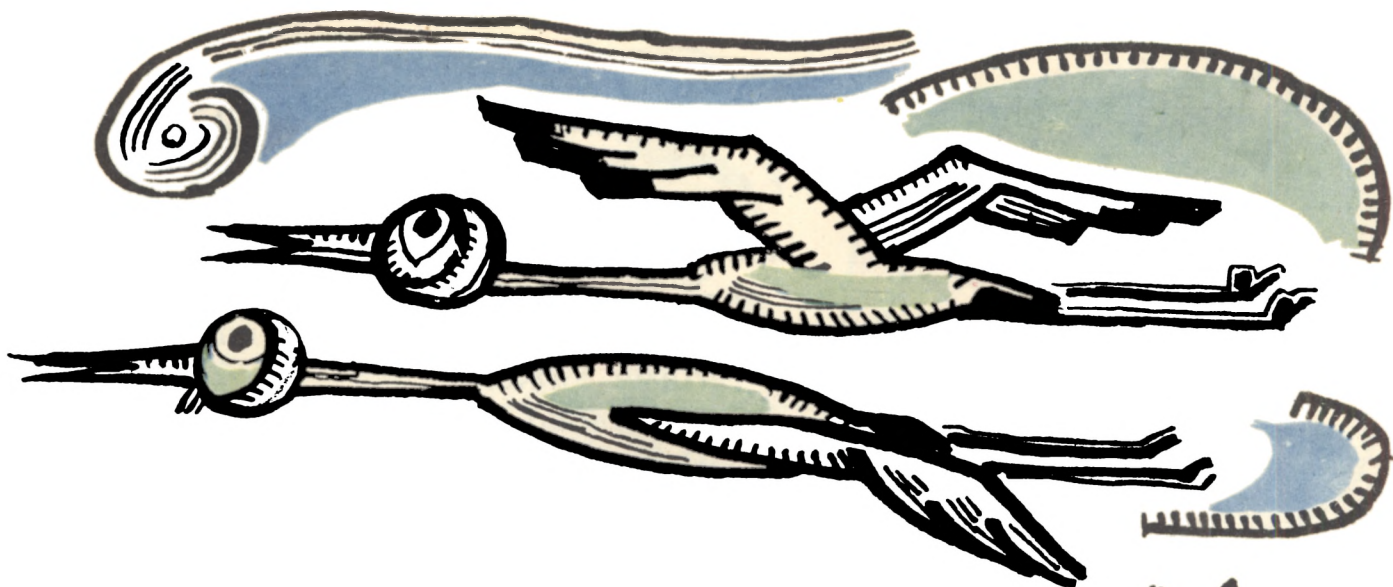

ЖУРАВЕЛЬ

О, той журавель!
По вигоні ходить,
журавлиху водить.
— Ось тут, журавлихо,
моя втіхо,
буде наш городик.
На обійсті — криниця,
над криницею зігнуся,
воду подаватиму,
пісеньку співатиму:

«Гай-гай, у вирій
збиралися звірі:
вовки та лисиці,
коти та куниці.
Харч заготовляли,
діток забавляли,
а про крила на дорогу
так і не подбали».

ЧОМУ В ОЛЕНЯ ГІЛЛЯСТІ РОГИ

Не слухався маленький олень мами. Мама каже:

— Полежав би ти хвильку.

А він увесь день гасає на галяві.

Мама каже:

— Навіщо ти це робиш?

А він нап'ється з джерела і каламутить воду ногами або відійде і з розгону — в дуб головою.

А одного разу надумав бешкетник видерти своїми короткими ріжками якогось чудернацького куща. Підійшов — і ну його торсати під корінь. Змагався, змагався, аж кущ од болю обізвався:

— Не чіпай мене, я хочу жити тут, на галяві.

— А чому ти маєш жити на галяві, коли я не хочу,— і олень всадив йому свої ріжки ще далі під коріння.

— Якщо я тобі тут заважаю, то носитимеш мене на своїй голові,— сказав кущ і вчепився корінням у нього. Олень струснув головою, але кущ не падав. Як вріс йому в голову.

Відтоді олень не розлучається з гіллястим кущем. Іноді хизується ним перед лісовою звіриною. А іноді не радий, бо як спіткає в густому лісі вовка, то нові гіллясті роги заважають йому при втечі.

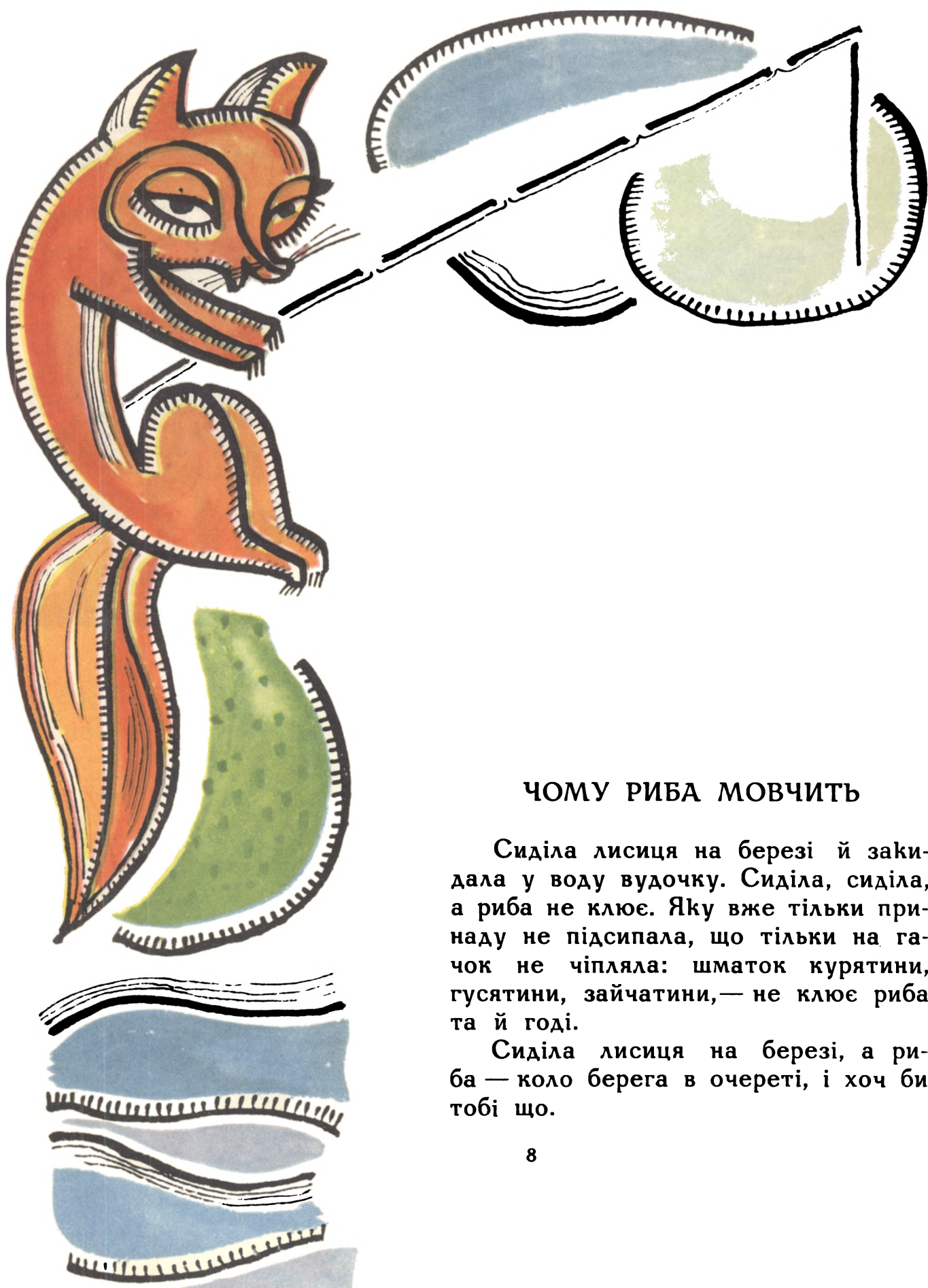

ЗОЗУЛИНІ ЧЕРЕВИЧКИ

Рясно квітнуть коло річки
зозулині черевички.
Йдуть гуртом до річки діти
і надібують ті квіти.
Сіли, думають-гадають:

«Як зозулі їх взувають?
Та ж вони такі благенькі
й на зозулю замаленькі.
Як це можна в них ходити?» —
зрозуміть не можуть діти.

ЧОМУ РИБА МОВЧИТЬ

Сиділа лисиця на березі й закидала у воду вудочку. Сиділа, сиділа, а риба не клює. Яку вже тільки принаду не підсипала, що тільки на гачок не чіпляла: шматок курятини, гусятини, зайчатини,— не клює риба та й годі.

Сиділа лисиця на березі, а риба — коло берега в очереті, і хоч би тобі що.

«Заманюй, заманюй,— думає,— хоч ти хитра, але й я не така вже дурна».

Довго дивилася лисиця на поплавець, а риба на лисицю. І нарешті не втерпіла водяна красуня. Вирішила покепкувати з лісового рибалки. Тільки роззявила рот, щоб крикнути: «Гей, ти, опудало горохове!» — як вода ринула їй у рот, і риба захлинулася. Вдарила хвостом об воду й забилася коло самісінького берега.

Лисиця пожбурила вудочку — і до риби. Добре, що берег був крутий, лисиця одягнута в дорогу шубку, а то б стрибнула у воду й спіймала рибу, як мовиться, голими руками.

Потому риба більше не намагалася говорити у воді: лисиці боялася.

СОН-ТРАВА

Їхав заєць до сови
на велосипеді.
Між звичайної трави
сон-траву угледів.
«То трава є для сови,
я ж капусту гризти звик»,—
дума заєць. А відтак:
«Дай попробую на смак».

З'їв стеблинку, другу з'їв,
ліг під кущ і захропів...
Зизоокому у сні
пси капусту носять,
а стрільці в зимову ніч
зайця в хату просять,

ПЕРЕЛЯКАНИЙ РАК

Підліз якомсь рак до берега, аж дивиться — над водою на вигнутій очеретині щось кумедне звисає.

«І що то за нікчема?» — подумав. А потім обхопив очеретину та догори:

— Ану, мерщій злязь! Бо як трусо-ну — то шубовснеш на дно! А тут я вже знатиму, що з тобою робити!

«Біда, не вийти мені живим з його дужих клешень», — подумав той, що вгорі, й затремтів усім тілом, аж очеретина заколивалася над водою.

Але поміркував і вирішив перехитрити рака.

— Слухай, ти, хвалькуватий недотепо! — гукнув униз.—
Чи не бачиш, що на мені панцир, який не під силу й ковальському молоту, не те що твоїм немічним клешням. Я зараз сторчма кинуся зверху та приколю тебе до піщаного дна своїми гострими рогами! Що тоді скажеш?

Рак так і опустився грудьми на клешні.

Дійсно, в того, що погрожував згори, був панцир і роги.

«Ого,— засовався на місці він,— то якийсь небезпечний звірище. Краще зійти з дороги».

І позадкував у зарості.

З того часу рак так і повзе задом наперед, бо йому скрізь і завжди здається, що ось-ось зверху на нього кинеться той страшний звір, якого ви, дітки, називаєте... сли-ма-ком.

ГОСТИНЕЦЬ ОД ЗАЙЦЯ

Татко з лісу приніс
грибів, росу на чоботях
і ще —

гостинець од зайця.

Оксанка від радості
аж підскочила.

А потім:

— Татку,
а чому зайчик
такі самі пиріжки спік,
як мама вчора?

Татко відповів:

— Спитай у мами.

А мама теж не знала
і сказала:

— Спитай у зайчика.

А в зайчика не питаєш,
бо він у лісі.

Певне, зараз
пече пиріжки
для чемних діток.

СОНЯШНИК, СОНЦЕ І МІСЯЦЬ

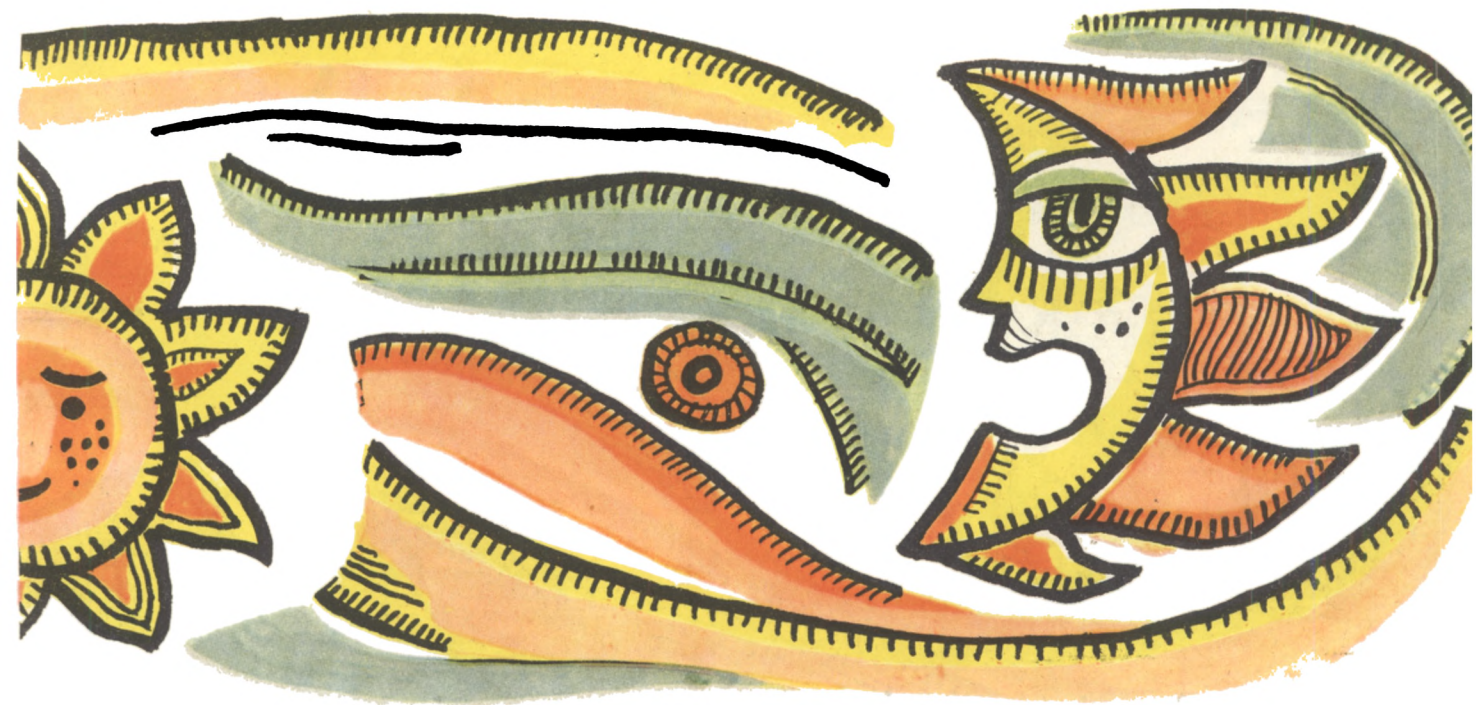
Тоді ще не відрізняли дня від ночі.

Люди, звірі, птиці спали, коли хотіли, працювали теж, коли хотіли.

А в небі жили тоді три брати-красені: Сонце, Соняшник і Місяць. Усі тільки те й робили, що освітлювали землю, на якій жили люди, звірі й птиці.

Щоб ніхто не заблудився на землі, щоб дозрівали вишні й полуниці, щоб ріки текли, куди потрібно,— брати не сходили з неба ні на мить.

— Слухайте,— якимось чином каже найстарший брат Сонце,— ми всі робимо одне і те ж. Тож чи не пора нам братися по черзі до праці? Зараз я світитиму, а після мене ти, середульший брате Соняшнику. Ми так будемо завжди здорові, бо зможемо відпочити. А тобі, наймолодший наш братику Місяцю,

доручимо найлегшу роботу — рвати на землі для нас вишні й полуниці, щоб ми виглядали красно й світили ясно.

— Згода! — потисли один одному брати руки й розійшлися.

Найстарший залишився світити, середульший пішов за хмарину спати, а наймолодший спустився на землю збирати вишні й полуниці.

Тривало так довго чи недовго — хто його відає.

Але одного разу, коли найстарший брат відробив своє й пішов за хмарину відпочити, середульший заспав і не змінив його на небі. І тут сталася дивина. Вперше землю окутала густа темрява.

Люди, звірі, птиці кинулися до своїх жител, але не знали, як їх віднайти.

Кораблі не відали, куди плівти, ріки теж зупинились, бо боялися, що вийдуть з берегів і загубляться в степах.

Журавлі як летіли з вірію, так і сідали на море. А знизу їх жахали чорні хвилі, й вони злякано борсалися під хмарами, натикаючись один на одного.

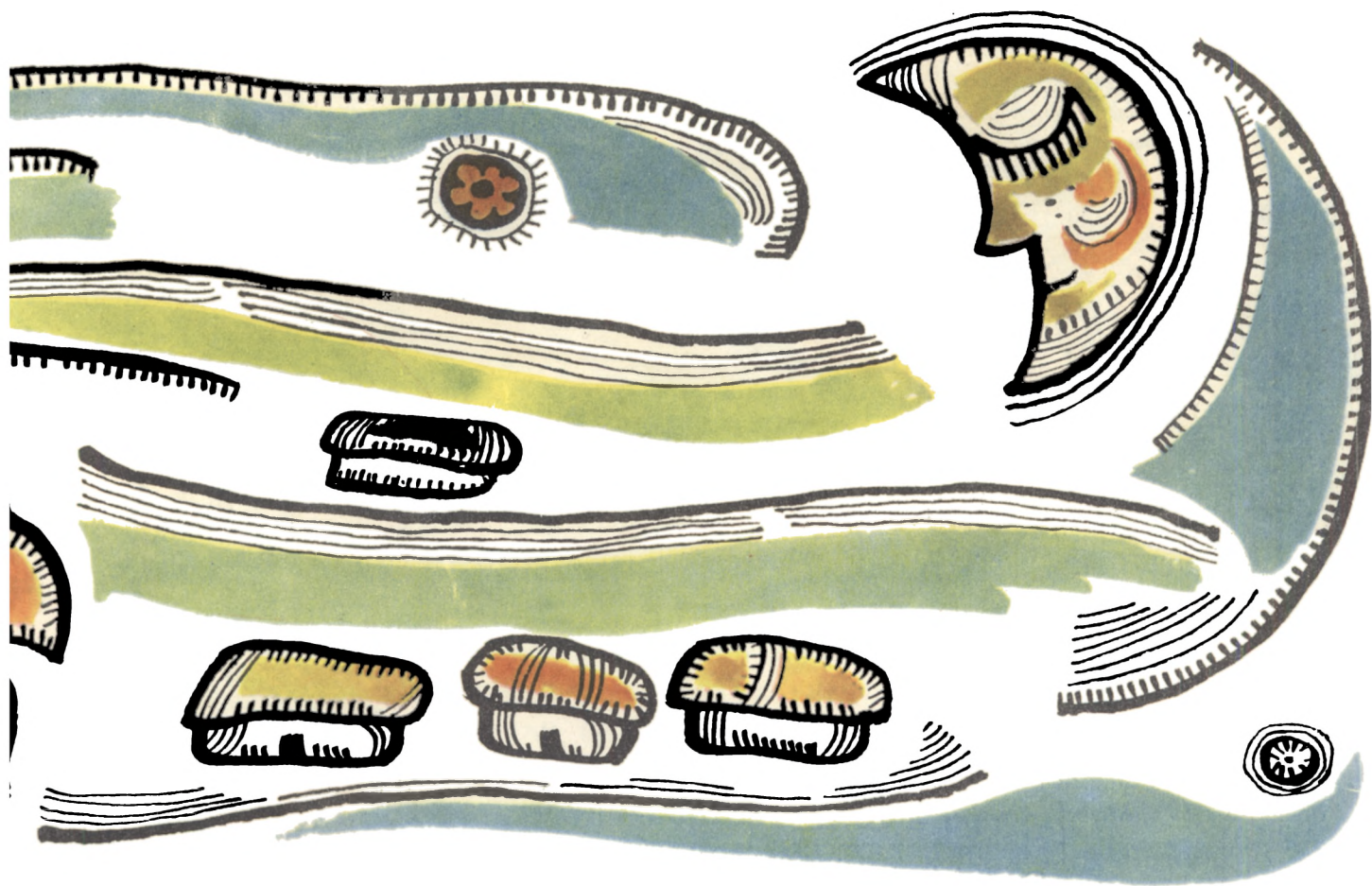
Тривало так довго чи недовго — хто його знає.

Коли ж прокинувся од сну найстарший брат Сонце, він умить збагнув, що скоїлося.

— Що ти наробив? — кинувся до Соняшника.

А той спросоння йому:

— Відчепися, я хочу спати.

Розгнівався на середульшого найстарший брат і прогнав його з неба.

— Не хочеш тут працювати, то йди на землю! Хай там горобці не дають тобі поспати! Навіщо мені з тобою морочитися!

А наймолодшого брата Місяця покликав до себе.

І світять зараз вони: то Сонце, то Місяць по черзі. Коли світить Сонце — ми називаємо «День», коли Місяць — «Ніч». Тільки Місяць світить не так ясно і часом просипляє свою працю, але Сонце на нього не сердиться, бо він ще малий.

А Соняшника клюють у голову горобці. Й він кожного разу, як тільки світить Сонце, повертає за ним голову. Проситься до братів, але ті не приймають ледачого до себе. Коли ж світить Місяць, Соняшник низько опускає голову, бо йому соромно перед наймолодшим братом, котрий за нього мусить світити.

ЯК БУЗЬКО ПРОВЧИВ КОСАРІВ

Особливо в час сінокошу бузько любить гуляти на лузі й лякати галасливих жаб. Отак змахне дужим крилом — і жаби замовкають. Надокучили вони йому своїми плітками й репетуванням. Особливо ввечері, коли пора лягати спати.

Але в час сінокошу полохають і бузька. Здумається якось косареві жбурнути мантачкою в птаха — і жбурне. Відлетить цибатий кроків на сто-двісті, а там — другий косар. І другий те саме. І так ганяють увесь день. Вертається він у гніздо злий та голодний. Набридло це бузькові. Й він вирішив провчити зухвалих косарів.

Пофарбував дзьоб у червоний колір і вийшов сміливо на луг. Якраз у той час сіно гребли й складали в копиці. Хтось замахнувся на довгоногого граблями, а бузько — на крила й опустився просто на копицю і почав розмахувати червоним дзьобом над сухим сіном.

— Дивіться, у нього палаюча голувешка!

— Не чіпайте, підпалить наші копиці — закричали довкола.

Відтоді косарі дали спокій бузькові, або лелеці (а ще його називають і чорногузом, і буслом, і боцюном, і навіть бусенем). Нині він може спокійно гуляти на сінокосі й розганяти зборища галасливих жаб.

ПЕРЕПІЛКА

Підполю, підполю
на долині жито.

Підпалю, підпалю
в полукіпках жито.

Підполю
(не поли),
підпалю
(не пали).
З-під поли
під полу —
і хвостом
слід змели.

Під-по-лю.
Під-па-лю!

ЯК У ВИВІРКИ ВИРІС ВЕЛИКИЙ ХВІСТ

Жила собі в дуплі вивірка.
А ще її білочкою звать. Жила на
дереві, але не так, як птахи.
Птах підніме крила — й полетить,
куди захоче.

«Добре йому, — думала вона, —
а я мушу бути обережна, бо зірву-
ся з гілки та й розіб'юся об землю».

Заздрила вивірка і дятлові, і со-
році, і солов'єві, і навіть кажанові.
Бачила, як спускаються парашути-
сти з неба — і їм заздрила.

— Мені хоч би вже не літати,
а спускатися отак на землю з де-
рева, щоб не розбитися, — завжди
скаржилася.

— Ось ти, фазане, маєш такий
гарний хвіст і надаремно. Ходиш
по землі бундючно й тільки. Ме-
ні б його, то я сміливо стрибала б
з дерева на дерево. А то й шугала
високо попід хмарами.

— Якщо так, то я тобі подарую. Тільки не свого. Мій для такої маленької, як ти,—запишний. У торішньому листі я знайшов якогось. Може, то мале лисятко гралося й загубило, а може пташеня — не відаю.

— Ой, покажи! — забувши про обережність, аж підскочила руденька на гілці.

— А що мені за те буде? — поцікавився фазан.

— Я тобі дам цілий козуб горіхів,— заторохтіла вивірка.— Якщо мені не вистачить на зиму, то шишками прохарчуюся.

— Годі,— перебив її фазан,— бачу, що ти щедра а то добре. Та й горіхами твоїми мені не ласувати: беззубий я.

І він витяг з-під листя хвоста — досить великого й пухнастого, як для вивірки. Та на radoщах заберкицькалась на траві. А потім причепила собі його й полізла на дерево.

Відтепер вона могла сміливо перестрибувати з гілки на гілку, з дерева на дерево і не боятися, що розіб'ється. Хвіст, мов парашут, завжди надійно підтримує її в повітрі.

РАКІВ СВИСТ

Клешні рак заклав у рот
і як свисне, свисне —
назбиралось риби враз,
аж у річці тісно.

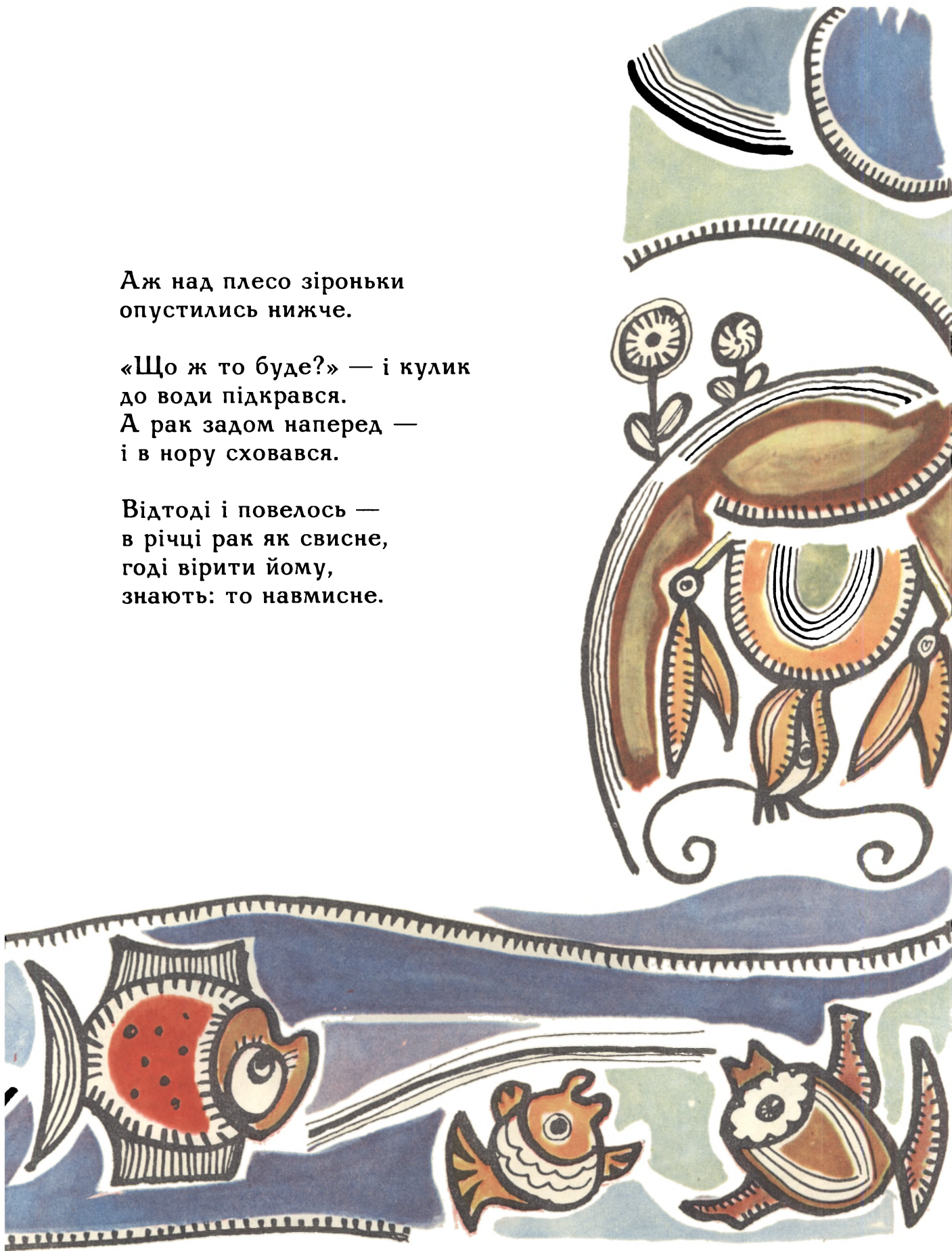
Карасі, в'юни, лини,
щуки і плотиці,
навіть сом старий приплив
також подивиться:
«Що то буде? О, дива,
рак у річці свище!»

Аж над плесо зіроньки
опустились нижче.

«Що ж то буде?» — і кулик
до води підкрався.
А рак задом наперед —
і в нору сховався.

Відтоді і повелось —
в річці рак як свисне,
годі вірити йому,
знають: то навмисне.

ЛІСОВИЙ ГОСПОДАР

Якось побачив дятел, як майстри хату будують, і похизувався перед птаством:

— А хіба я гірший? Хіба не можу жити у світлиці? — й полетів на узлісся.

Він придивлявся, як люди розпилюють дерево, перед тим знімаючи з нього кору. Отож сів собі на дуба і ну дзьобом обтісувати його.

Аж зирк — на корі й під нею повно жуків: короїдів, листоїдів, вусачів, довгоносиків та іншої ненажери, яка губить живе дерево, випиваючи з нього соки.

«Там, де вони захазяйнували, біда деревам», — подумав дятел.

І давай нищити ворогів зеленого царства.

Упорався на дубі — махнув на сосну, звідти на березу перелетів.

«Поки я з вами не поквитаюся, не будуватиму хати з хворого дерева. Ще поживу в дуплі. Зате дерева зростатимуть міцними і здоровими на радість людям і мені».

А що в лісі завше багато шкідників, дятел не має часу думати про свою хату. Й понині мешкає в дуплі. Живуть же так і білка, і синиця. І не скаржаться навіть.

КОТЯЧА ВИТІВКА

Гралися на березі кріт і кіт.
У піжмурки, в пекаря, в черчика.

Ой на горі гречка,
сидить зайчик,
він ніжками чеберяє,—

затягнув кріт, і кіт йому підмурликував.

А коли сонце піднялося вгору й припекло, крота потягло на сон.

— Побався сам, котику-братику,
а я трохи подрімаю,— сказав сусідові й ліг під кущем.

Нудно стало котові. Тиняється по лузі і все поглядає на крота, чи той не прокинувся, бува? Але кріт спав міцно, навіть підсвистував носом, як соловей.

Набридло котові чекати крота й вислуховувати його сонні пісеньки. «Давай,— думає,— покепкую з нього».

Обережно зняв сусідові з носа окуляри й почепив їх над самою водою на лозину. Він знав, що кріт боїться води й не наважиться полізти вгору за окулярами.

«Як не крути-верти,— втішав себе кіт,— а без мене тобі не обійтися».

Прокинувся кріт аж надвечір, протер очі, глипнув на світ — перед ним була ніч без місяця й зір. Почав навколо себе обмацувати траву — нема окулярів.

А кіт задоволено мурликав собі тихенько й хвостом поворухував.

І тоді кріт збагнув котячу витівку.
Як же йому бути без окулярів?

Кинувся вздовж і впоперек обнишпорювати луг. Заглядав під кожен кущик — і все намарне.

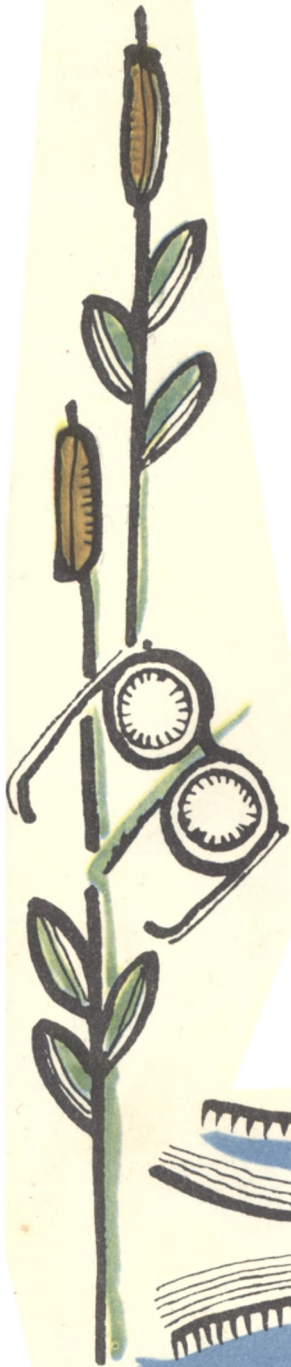
«А що, коли кіт заховав їх у землю?»

«Неодмінно знайду!» — вирішив і ну ритися в землі.

Але що це? Кріт і втямити не може: невже в землі криється стільки личинок, різних черв'ячків, жучків, комах? Скільки шкоди від них! Та ж вони нищать городи-ну, листя на деревах, плоди квітучих яблунь і слив.

— Ну, тримайтеся! — сказав і поліз у землю по шкідників.

Так захопився роботою, що й назавжди забув про котячу витівку і окуляри свої. Врешті-решт, під землею вони тільки заважали б йому.

ВЕСЕЛИЙ КОМАР

Ну й музика довгоногий!
На сопілці як заграв —
узялася хвацько в боки
довгонога дівтора.

По купинні, по болоті
шпарко шкварить гопака.
Отакий комар забавний
й дівтора його така!

Жаби лапи поскладали:
— Дайте спокій, куме, кум:
двиготить довкіл болото,
збовтана вода в ставку!

Тільки кум у вус не дує,
а в сопілку. Аж гуде —
Хай хоч дітвора танцює,
відіспавшись за день.

ПІВЕНЬ І ЛЕЖЕНЬ

Кепкували сусіди:

— В доброго господаря — воли, коні, корови, свині, кури, а в тебе, Лежню,— півень. На яке свято зарубаєш його, щоб хоч раз у житті смачно поласувати?

А Лежневі шкода було півня. Бо той півень незвичайний: гребінь— що схід сонця, а хвіст — що дивна райдуга. Окрім того ще й співа гарно й голосно, як ніякий інший у селі. Вискочить на тин, залопотить крилами та як затягне — на всю околицю чути.

Але набрид Лежневі той спів.

— Будиш мене опівночі, будиш, коли ще сонце не зійшло,— почав дорікати півневі.— Через тебе я не висипляюся.

— Наше діло півняче: прокукурікав, а там хоч не розвидняйся. Але якщо не треба, то й не треба,— відповів своєму господареві.

І почав Лежень тепер висиплятися. Встане, протре очі — сонце високо на

небі. Люди вже давно на жнивях, а він щойно збирається лагодити косу.

Настала осінь. Люди зібрали хліб з поля, а Лежневі полу-кіпки залишилися під дощем догнивати. «Щоб лиха не знати, треба рано вставати», — пригадав не в пору. Тепер у його голові вертілось лише: «Хто ледащо, тому їсти нема що».

— Гей, ти, мій горлатий, — кинув до півня, — не вироблюєся ні на тебе, ні на себе. Що будемо їсти? Міг би тебе зарубати — не хочу, міг би продати — шкодую. Іди собі в світ за очі з цієї садиби щастя-долі шукати, а я теж закину ціпа на плечі й піду найматися.

Заскрипіла хвіртка за Лежнем, а півень вискочив на пліт і витягнув довгу шию вслід своєму господареві...

Іде Лежень, аж над озером Світязем — корчма. «Давай, — думає, — зайду і замочу біду, та й перекушу за останній гріш».

Не встиг спорожнити ще й чарчини, як під вікном почулося кінське іржання, тупіт, якісь дикі вигуки. Двері з грюкотом відчинилися, і знадвору вбігли

низькорослі, волохаті, одноокі страховиська, озброєні кривими шаблями і луками.

«Розбійники-камлюки»,— майнуло в голові Лежня. Рвонувся б за поріг. Здається, всіх би випередив, але бігти боїться.

А розбійники тим часом скрутили його, висадили на такого ж низькорослого, довгогривого коня-бахмата і прив'язали. Тремтить, як осичина. Ще від діда-прадіда наслухався він про камлюків, од котрих нема порятунку ні в селі, ні в полі, ні в лісі. Всюди вони знаходили людей, бо ще й уміли підробляти голос. Забреше такий розбійник у ліс, покличе зміненим голосом — людина озоветься. Камлюк наздожене і кров з неї вип'є. Одних козаків боялися розбійники. Але де тут візьмуться козаки? Хто повідомить їх, що Лежень у біді?

Іде він лісом прив'язаний, а з усіх боків — на конях вороги. Іде, аж нараз чує за собою крик. Озирається — його півень біжить лісовою доріжкою. «Куди він? — думає Лежень. — Ні за цапову душу пропаде».

Камлюки позіскакували на землю, а півень і не думає тікати. Просто до рук їм іде.

«Сама вечерея нагодилася»,— радіють страховиська. Прив'язують за повіді коней і лаштуються на перепочинок. Тільки Лежня не розв'язують. Прикро йому. Якби був вільний, то

так п'ятами наживав би, що аж залопотіло б листя вслід за ним. А ліс знайомий. Хай би спробували знайти. Підробленим голосом кликали б — не відгукнувся б. Знає він таких.

А камлюки вже розіклали вогнище і, здається, збираються скубти півня. Шкода, гарний був. Але добре, що хоч не з нього, Лежня, починають. Прийде і його черга. Вип'ють і з нього кров. Але це буде, може, завтра. Все-таки хоч переночує ще.

А тим часом страховисько витягнуло шаблю з піхов і намірилося полоснути нею півневі по шиї.

— Не квапся,— стримав його інший.— Ми ще встигнемо ним посмакувати. Сьогодні в нас є удосталь іншого. Понапиваємось, а хто буде вартувати нас, хто на світанку розбудить своїм криком, як не півень?

— Так, правду каже,— загули всі довкола.— У Гончому Броді — козаки. Вони можуть погнатись за нами. Треба якомога раніше встати й вирушити в дорогу.

Порозсідалися довкола вогнища. Порозкладали їство-питво й почали пригощатися. Довго бенкетували, поки понапивалися, понаїдалися. Потім позасинали під кущами.

Вперше не спав Лежень уночі, не спав і півень. Ходить собі по галяві між сонними ворогами. Але що може він їм зробити, як шаблі не втримає, а з лука не навчився стріляти? Лежень журиться. Став уже з горя темний, як сама ніч.

— Заспокойся,— втішає його півень.— Як будемо помирати, то обидва. Так легше буде.

«Як не журитися,— думає Лежень.— Як би там не було, а помирати не хочеться».

— Не думай про страх, то його й не буде,— радить півень.— Намагайся заснути й нікого з них не розбудити. Настане ранок, побачимо, що робити.

І півень, зручно вмовстившись під кущиком, сховав голову під крило.

А Лежневі не спалося. «Дурний, зірвався б і побіг у ліс, то хоч би залишився жити», — міркував.

Але тут уперше прийшла в голову думка, а з цією думкою і сором за себе. Бо як він нерозумно поводився з півнем, несправедливо дорікав йому. Навіть пішов од нього, а півень усе пробачив і ще ладен заради нього померти. І де подівся страх! Розправив Лежень свої широкі плечі, хотів позбутися надокучливих шнурків, але даремно.

А ніч пливла зорями зі сходу на захід. І коли в лісі вже стало зовсім видно, він навіть здивувався, чому про прихід ранку не сповістив його давній друг. Глянув під куш — а півня нема. «Втік», — лише встиг подумати.

— Гей, уставайте, ми заспали! — вигукнув один розбійник, схопившись на ноги.

— Не збудив, клятий півень! — заметушилися інші.

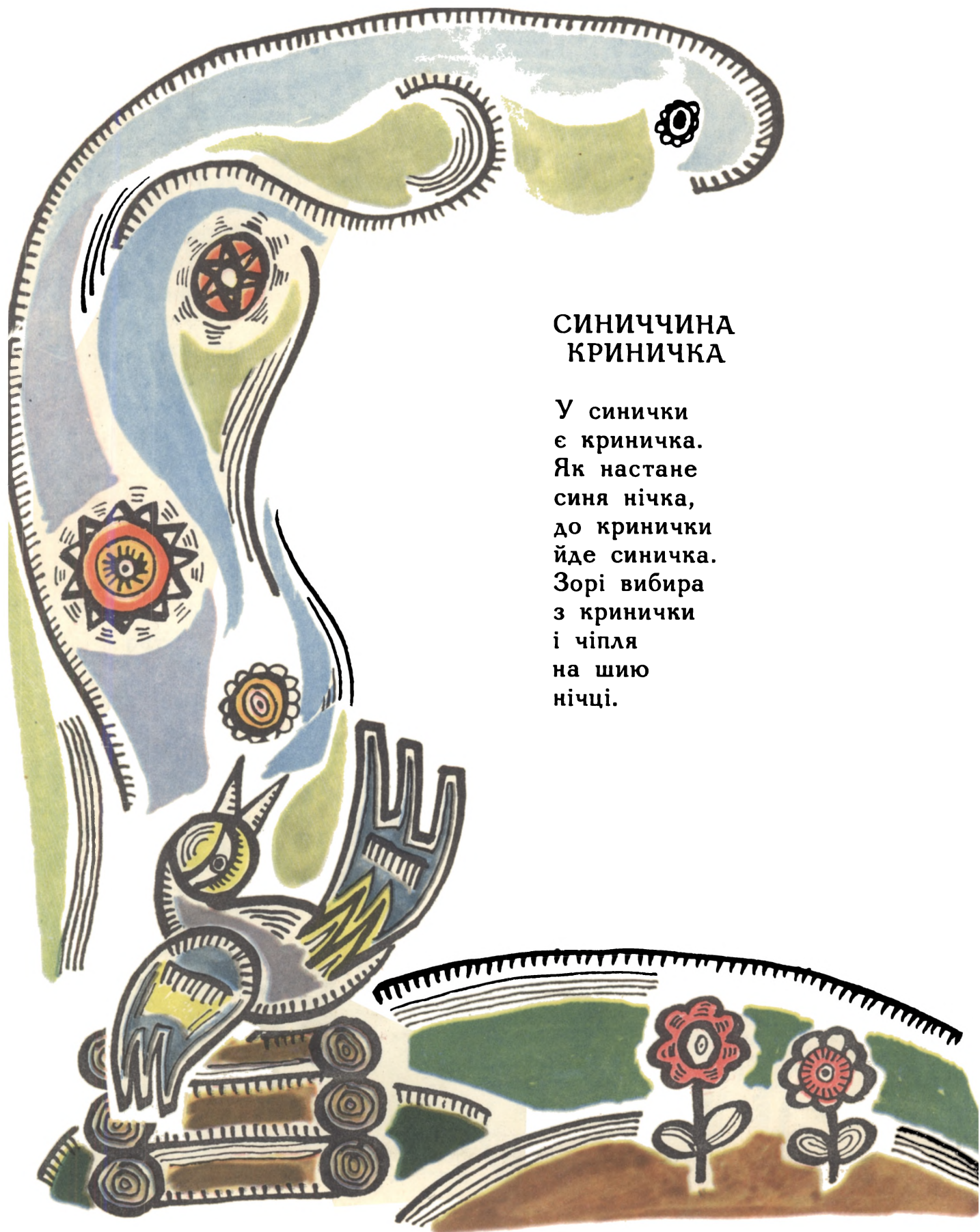
Але було вже пізно. З усіх боків накинулися на них козаки і перерубали до одного...

— Якби вони не заспали, — сказали, витираючи шаблі, — то шукай вітра в полі. Молодець, півень!

Тільки Лежень низько опустив голову...

Кажуть, що потому він і півень не розлучалися вже ніколи. Півень співав на всю околицю, а його господар (його вже не називали Лежем, а по імені — Іваном чи Степаном — не відаю) слухняно раненько вставав і йшов на роботу. І, кажуть, що зажили вони на задрість усім сусідам.

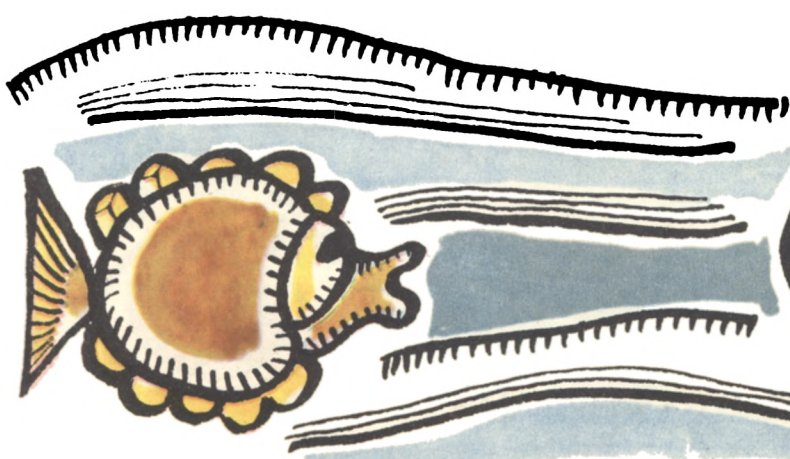
СИНИЧЧИНА КРИНИЧКА

У синички
є криничка.
Як настане
синя нічка,
до кринички
йде синичка.
Зорі вибира
з кринички
і чіпля
на шию
ніцці.

МУЗІКА ЯРМИЛО

Гай-гай, ще тоді, як дикі тури ревли по борах. Та ще тоді, як чумацькі мажари скрипіли, жив собі серед предковічних пралісів, над невеличкою річкою, що й понині зветься Турією, хлопчина Ярмило. І не було в того хлопчини нікого. Ні батька, ні матері, ні сестри, ані брата. Батько й мати давно повмирили, а сестру й брата лихі люди в полон забрали. І не було в того хлопчини нічого. Хіба що повні кишені вітру та сопілка калинова.

А ще пас Ярмило гусей у пана. Було, вижене їх над річку та на самотині як веселої утне — у танок ідуть білі гуси, а довкола, далєбі, плещуть їм гіллям дуби, сині хвилі в береги: ха-ха-ха і ги-ги-ги!.. А журливу як затягне — гуси голови додолу опускають низько-низько, а дерева листям плачуть, сині хвилі гірко стогнуть.

Не вподобав Ярмила пан, бо, як вечір звечоріє, пастушок у пташарню панську заганяв гусей голодних.

— У тебе хист лиш до сопілки,— бурчав він,— а мені з нього користі нема.

І прогнав хлопчину зі свого обійстя на чотири сторони...

Сів Ярмило над річкою: «Куди йти? До кого?» Повні кишені вітру і сопілка калинова за пазухою.

Витер очі рукавом і дзвінку свою розраду вийняв. А сопілка, мов чаклунка голосна, затужила-засміялась аж гоїдулись сонні хвилі. І на хвилях тих латаття почало враз догори підніматись дивним цвітом. Все довкола зацвіло, все навкруг замерехтіло, забриніло тонко й чисто. Зорі падали додолу в лагідні й сріблясті хвилі поміж квіти і кугу, колисали синю річку. І раптом з-поміж того квітучого латаття диво-риба сплеснула хвостом. Наче місяць, засіяла.

— Не лякайся,— сказала риба,— я цар-щука. У глибині свого царства водяного твою музику я слухаю завше. То ж заграй мені ще раз. Усі твої бажання я негаючись виконаю.

І Ярмило заграв... А коли скінчив, то сказав:

— Я не хочу нічого від тебе, рибо.

— Ні ласощів, ні грошей, ні палаців? — перепитала та.

— Нічого.

— Тебе пан прогнав через сопілку. Може вона тобі заважає?

— Так, але я не хочу з нею розлучатися.

— Це і є твоє бажання?

— Так, — відповів Ярмило.

— То хай твоя калинова подруга буде доброю для добрих людей і злою для злих.

І диво-щука пірнула між очерети та кугу.

А Ярмило пішов по землі. Його зустрічали то тут, то там. І ніколи, як розказували, він не розлучався зі своєю сопілкою. Заграє одної — скапують бурульки униз, розкриваються до сонця бруньки і вибухають квітом. І люди вже не казали: «Весна прийшла», а казали: «Ярмило прийшов». Заграє іншої — небо застигається хмарами й запорошує виднокіл снігом. Ніхто не говорив: «Зима настала», а говорили: «Ярмило затужив». І не було тоді пір року, а були пори радості й суму Ярмила.

Розголос гучний про чарівника-музіку полинув по всьому світу. І дійшов він у країну Смутку до царя Змерзлюха. Зажадав цар послухати Ярмила й запросив до себе.

У тій країні можна було все робити, тільки не сміятися

і не радіти. Тутешніх людей впізнавали по червоних од сліз очах, по набряклих повіках і перекошених од плачу ротах. Тут стояли дивні будинки. Дахи, стіни, долівки — все з льоду. Ніхто не мав права інших будувати, бо так цар звелів. І цареві жилося безпечно у тій країні. Крізь прозорі стіни таких будинків він завжди бачив, що роблять його піддані. Їдять — добре, сплять — добре, сидять — добре. Але спробуй заметушися чи засмійся — і охоронці відразу донесуть Змерзлюхові. «Чого метушишся?.. Може, з мене смієшся?» — питає підозріло цар. Він ніколи нікого не бив, не били й охоронці. Зате тут за всіх працював споконвічний Дід Мороз. Він не розносив перед Новим роком дітям подарунків, бо тут ніколи не було Нового року. Дід Мороз був тут за найголовнішого ката. Правда, він теж не бив, а убивав крижаним духом. Дихне на людину — і її нема.

Добре жилося цареві у своєму Льодополі-столиці. І все ж він плакав, бо ніяк не міг скуштувати печеного льоду.

Коли прийшов Ярмило в країну Смутку, то цар Змерзлюх сидів на своєму троні-печі у теплому просі.

— Я все життя своє сумую, що замало людям лиха заподіяв. Звесели мене, музико. Звеселиш — красно віддячу, а як

ні — з мого царства не винести тобі ніг. Я твого брата заморозив у снігу, то ж і ти не думай вператися,— застерезливо мовив він до Ярмила.

Опустив музика низько голову й не на жарт задумався. Не хотілося йому догоджати Змерзлюхові. Довго він мовчав. Нарешті сказав:

— Добре, царю, звеселю я й тебе і твої хорони.

Ніхто ніде ще не чув такої гри. Все пішло в танок довкола: крісла, дзеркала, столи, навіть шибки по підлозі подзвеніли із підстрибом. А хорони розлетілись, наче їх і не було. На закурений руїні цар сміявся, реготав, п'ятами у піч гатив — аж злітало в небо просо. Цар захекався, знеміг, а сопілка калинова наче батогом його підганяла у танок. Падав цар і піднімався, і молився, і просив, а сопілка калинова не співала, а карала... І лише, як цар замовк, розпростершись горілиць,— змовкла враз...

Розголос гучний по світу полинув.

І дізнався про чарівника-музика цар Спекун з країни Сміху. Захотілося і йому славного почути музику.

У тій країні можна було все робити. Тільки не плакати і не журитися. Тут за кожну сльозу давали ляпаса царські

охоронці. До того привчали ще з дитинства. Хочеш їсти й заплачеш — ляпас. Завередуєш, коли в тебе хтось іграшку забере, — ляпас. Хочеш сісти в куточку на горщик і заплачеш — теж ляпас. І тому люди тут давно відучилися плакати. Їх можна було впізнати скрізь по широко відкритих ротах і по вишкірених зубах. Сміялися завжди. Обпече язик об гарячу ложку — сміється, візьме пісок у долоні — сміється. Залоскоче один одного під пахвами — обидва сміються. Скрутить один одному в'язи — теж сміються. Один мандрівник розповідав, що бачив після страти майдан. На ньому валялися усміхнені голови, а через них перестрибували веселі діти і гралися в квача.

«Квачу, квачу, їсти хочу», — верещали вони, а баби підказували: «Їжте, що бачите!» І, задоволені своєю дотепністю, аж бралися за животи від реготу.

Малий, смішний цар Спекун під пальмовим гіллям з бочки-трону виглядав. Сонце тут пекло люто, та цареві у воді було прохолодно й приємно.

— Я все життя своє сміюся, бо в мене вдача така. Сміючись даю накази, щоб когось повісили, і сміюсь, як до ладу спритний блазень жарт утне. Засмути мене хоч раз. Засму-

тиш — красно віддячу, а як ні — з мого царства не винести тобі ніг. Я твою сестру заморив у пісках, тож і ти не думай вператися, — застережливо мовив він до Ярмила.

Опустив музика ще нижче голову, бо й тепер не на жарт задумався. Не хотілося йому догоджати й Спекунові. Ще довше він мовчав, поки сказав:

— Добре, царю, засмучу я твою величність.

Ніхто ніколи не чув такої гри. Опадати стало листя з пальм, високих і зелених, на піску і на камінні виступили срібні роси. Навіть сонце засмутилось і з досади потемніло.

Володар держави Сміху захлинається сльозами. Сльози в два струмки гарячі безупинно ллються в бочку. Вже цар ладен вгамуватись, та спинити сліз не може. Вже вони йому по шию, вже по бороду, по очі. У сльозах він щось белькоче, просить порятунку. Де там! І лише, як з головою цар пірнув у власні сльози — стихло все...

Ярмило витер пошерхлі губи й подався в свої краї.

Кажуть, що після того ніхто з царів більше не запрошував чарівника-музику до себе.

Думаю, не важко здогадатись, чому.

ЗМІСТ

Журавель	2
Чому в оленя гіллясті роги	4
Зозулині черевички	6
Чому риба мовчить	8
Сон-трава	10
Переяканий рак	12
Гостинець од зайця	14
Соняшник, Сонце і Місяць	16
Як бузько провчив косарів	21
Перепілка	23
Як у вивірки виріс великий хвіст	24
Раків свист	26
Лісовий господар	28
Котяча витівка	30
Веселий комар	32
Півень і Лежень	34
Синиччина криничка	40
Музика Ярмило	41

ДЛЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО
ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

СТРУЦЮК ІОСИФ ГЕОРГІЄВИЧ
ГОСТИНЕЦ ОТ ЗАЙЦА

Стихотворения и сказки.
(На украинском языке)

Редактор І. Сварник. Художній редактор Л. Морозов.
Технічний редактор С. Недовіз. Коректор Н. Андрусів.

Підписано до друку 29. XII. 1971 р. Формат 84×108¹/₁₆. Папер.
арк. 1,625. Друк. арк. фіз. 3,25. Друк. арк. прив. 5,46. Вид.
арк. 5,37. Зам. № 1010. Тираж 108 000 (1 завод 58 000).

Папір офсетний № 1. Ціна 38 коп.

Видавництво «Каменяр», Львів, Підвальна, 3.

Друкоофсетна фабрика «Атлас» Комітету по пресі при Раді
Міністрів УРСР. Львів, Зелена, 20.

У2
С87

7-6-2
575-71 М

